

БИБЛИОТЕКА ОД КУЋЕ 2020: НАЦИОНАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ЕВРОПЕ ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ ЗАРАЗНЕ БОЛЕСТИ КОВИД 19

Драјана Милуновић
Народна библиотека Србије,
Београд

УДК: 027.54(4)"2020/2021"
616.98:578.834(100)"2020/2021"

Сажетак

Рад се бави прегледом организације процеса рада у неким од већих националних библиотека Европе током пандемије заразне болести ковид 19. Представљена су искуства Велике Британије, Немачке, Аустрије, Холандије, Белгије, Финске, Чешке и Естоније, а подаци су обезбеђени посредством Конференције директора националних библиотека Европе – CENL-а. Изнети подаци обухватају период од марта до децембра 2020. године.

Кључне речи: ковид 19, пандемија, националне библиотеке.

Пандемија заразне болести ковид 19, која је на глобалном нивоу обележила 2020. годину, радикално је променила начин живљења, пословања, кретања, међуљудских односа и контаката, као и психолошког поимања нормалности. Владе широм света прогласиле су ванредна стања и наредиле тзв. „закључавање“ у циљу избегавања дељења заједничког простора и блиских контаката који погодују ширењу опасног, непознатог вируса SARS-COV-2¹ у популацији. Рад институција и организација је великим делом суспендован у физичком простору, а оне су приморане да у кратком року у потпуности промене услове рада и прилагоде их начину функционисања на даљину, што је за многе, упркос степену технолошке зрелости и већ увреженој навици коришћења дигиталних технологија у радном окружењу, представљало својеврстан изазов. С друге стране, настала је неопходност преобликовања животног простора како би се од њега истовремено створила и канцеларија, учионица, гимнастичка сала, игралиште, ресторан, биоскоп, простор за слављење и туговање – све на једном месту и у исто време.

Једни су у овоме видели прилику за значајну уштеду времена и ресурса, као и једноставније вођење пословања. Међутим, многи послодавци нису могли целокупно своје пословање да пренесу на Zoom, Skype, Teams и сличне виртуелне локације. Радни процеси који захтевају физичко присуство на радном месту су трпели, пре свега производна делатност, али и угоститељство и туризам као важне привредне гране. Очување економске стабилности постало је угрожено, а владе широм света нашле су се пред тешком одлуком која захтева избор између здравља нација и одржања светске економије. У оваквом ковитлацу опасне свакодневице, недовољне сналажљивости држава и променљивих политика управљања кризом, као и потпуно неизвесне будућности, задесиле су се и библиотеке које су покушале да пронађу своје место у новом поретку ствари и остану друштвено корисне и одговорне, у складу са својим профилем. Претходна деценијска улагања у развој дигиталног у библиотекарству сада су се нашла на испиту зрелости: у свакодневном, практичном животу показивала су се и доказивала досадашња постигнућа, али су се истовремено ишчитавале и стварне корисничке потребе, односно степен у коме понуда и потражња за дигиталним сервисима библиотека и њиховим садржајем међусобно коре-

---

¹ SARS-COV-2 или коронавирус. Ковид 19 или болест коронавируса: заразна болест коју узрокује новооткривени тип коронавируса. Према наводима Светске здравствене организације (СЗО), већина људи заражених овим вирусом пати од благе до умерене респираторне болести и опоравља се без потребе за посебним лечењем. Старији људи и они са основним медицинским проблемима као што су кардиоваскуларне болести, дијабетес, хронична респираторна болест и рак чешће развијају озбиљне последице. Уобичајени симптоми укључују температуру, умор и сув кашаљ. Остали симптоми укључују отежано дисање, болове, грлобољу. Шири се респираторним путем.

спондира. Овај изненадни, неочекивани тест могао би се сматрати можда најкориснијом последицом протеклих немилих догађаја на основу којих би се дошло до показатеља који би усмерили даљи развој дигиталних библиотека директно ка суштини корисничких захтева.

Свесна да су се библиотеке широм света нашле суочене са тешким избором око тога које услуге и на који начин понудити у насталој ситуацији, у распону од минималних ограничења до потпуног затварања (нарочито узимајући у обзир чињеницу да владе саме заузимају различите приступе, понекад налажу затварање свих институција, док неке друге указују на то да живот треба да се одвија као и обично, а треће једноставно препуштају одлуке директорима библиотека), кровна организација у библиотечко-информационој делатности, ИФЛА, дала је низ кључних препорука за библиотеке, као одговор на пандемију коронавируса. На својим страницама она је објавила инструкције поводом свих кључних недоумица које се могу јавити при организацији рада библиотека у условима изазваним пандемијом: разумевање природе вируса и болести ковид 19 и њиховог ширења; затварање библиотека широм света; управљање насталим ограничењима у раду; безбедност код куће и на послу; руковање библиотечком грађом; социјално удаљавање; пружање услуга на даљину; доступни извори; управљање радом на даљину; поновно отварање библиотека; ограничавање броја корисника у библиотеци; ограничавање концентрације корисника; организовање догађаја и активности; промовисање хигијене; сигурност особља; јавна комуникација; планови за поновно отварање широм света и друго.

Према тренутно расположивим подацима ИФЛА-е,² затворени су читави системи јавних библиотека у неким земљама и територијама,³ док неке друге ублажавају мере и враћају се редовним активностима уз одговарајуће мере предострожности ради заштите здравља.⁴

---

2 Изнети подаци обухватају период од марта до децембра 2020. године.

3 Албанија, Аргентина, Јерменија, Азербејџан, Бангладеш, Боливија, Босна, Бразил, Кајманска острва, Колумбија, Костарика, Куба, Мексико, Мјанмар, Непал, Панама, Парагвај, Перу, Филипини, Јужна Африка, Украјина и Уједињени Арапски Емирати. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>

4 Библиотеке на Аландским острвима, у Алжиру, Америчкој Самои, Андори, Ангуили, Антигви и Барбуди, Аруби, Аустралији, Аустрији, Бахамима, Барбадосу, Белгији, Бермудама, Бутану, Боцвани, Бугарској, Канади, Кини, Колумбији, Хрватској, Кипру, Чешкој, Данској, Египту, Естонији, Фарским острвима, Финској, Француској, Француској Полинезији, Немачкој, Гани, Гибралтару, Грчкој, Гренланду, Гуаделоупе, Гуернсеи, Хонг Конгу (Кина), Мађарској, Индонезији, Ирану, Ирској, острву Ман, Италији, Јапану, Јамајци, Јерсеи, Летонији, Кенији, Либану, Лихтенштајну, Литванији, Луксембургу, Макау (Кина), Малезији, Малти, Мартинику, Молдавији, Мароку, Намибији, Холандији, Новој Каледонији, Новом Зеланду, Северној Македонији, Норвешкој, Пољској, Португалији, Реуниону, Румунији, Русији, Руанди, Самои, Сејшелима, Сингапуру, Сен Мартену, Словачкој, Словенији, Јужној Африци, Шпанији, Светој Луцији, Светом Мартину, Свалбарду, Швајцарској, Тајланду, Тринидаду и Тобагу, Тонги, Тунису, Турској, Уганди, Великој Британији и Вијетнаму. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>

Школске библиотеке у 34 земље погођене су затварањем свих образовних институција, док су у другим само неке школе затворене. У многим од њих су затворене и универзитетске библиотеке.

Иста ситуација је и са националним библиотекама: док су неке у овом тренутку затворене за јавност,⁵ друге се поново отварају уз одређена ограничења.⁶

ИФЛА је и један број свог гласила посветила овој теми, а све библиотеке и библиотечки радници који имају додатних питања у вези са овом темом могу директно контактирати ИФЛА-у.

Поред изузетне активности ИФЛА-е, захваљујући комуникацији у оквиру Конференције директора националних библиотека Европе – CENL-а, која је била жива током читавог периода „закључавања“, а нарочито у периоду након релаксације мера заштите од ширења вируса, размењене су многе корисне информације између библиотека чланица и подељена искуства која ће, у кратким цртама, бити изнета у наставку⁷.

КРАЉЕВСКА БИБЛИОТЕКА БЕЛГИЈЕ

Краљевска библиотека Белгије била је затворена за јавност од 13. марта све до 16. јуна 2020. Током овог периода, сви запослени чија је врста посла дозвољавала организацију на даљину радили су од куће. Додатна информатичка опрема дистрибуирана је врло брзо свима којима је била потребна, док су даљински приступи проширени за све.

Библиотека је делимично поново отворена за јавност 16. јуна, али са ограниченом понудом услуга. Наиме, корисницима је на располагању била

---

5 У Аргентини, Азербејџану, Бангладешу, Боливији, Бразилу, Чилеу, Колумбији, Костарики, Обали Слоноваче, Куби, Доминиканској Републици, Еквадору, Етиопији, Гватемали, Гвинеји-Бисао, Јамајци, Казахстану, Кенији, Киргистану, Мадагаскару, Малавима, Малдивима, Маурицијусу, Мексику, Мјанмару, Непалу, Панами, Парагвају, Перуу, Филипинима, Републици Кореји, Саудијској Арабији, Јужној Африци, Украјини, Сједињеним Америчким Државама и Уругвају. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>

6 У Алжиру, Андори, Антиги и Барбуди, Јерменији, Аруби, Аустралији, Аустрији, Бахамима, Барбадосу, Белорусији, Белгији, Белизеу, Бермудама, Бутану, Босни, Бугарској, Кабо Вердеу, Канади, Кајманским острвима, Кини, Куковим острвима, Хрватској, Кипру, Чешкој, Данској, Египту, Естонији, Фарским острвима, Фиџију, Финској, Француској, Француској Полинезији, Грузији, Немачкој, Грчкој, Гренланду, Мађарској, Исланду, Индији, Индонезији, Ирану, Ирској, острву Ман, Израелу, Италији, Јапану, Летонији, Лихтенштајну, Литванији, Луксембургу, Малезији, Малти, Молдавији, Монаку, Монголији, Црној Гори, Мароку, Намибији, Холандији, Новој Каледонији, Новом Зеланду, Северној Македонији, Норвешкој, Пољској, Португалу, Катару, Румунији, Русији, Сан Марину, Србији, Сингапуру, Словачкој, Словенији, Шпанији, Шри Ланки, Светој Луцији, Шведској, Швајцарској, Таџикистану, Тајланду, Тринидаду и Тобагу, Тунису, Турској, Тувалу, Уганди, Украјини, Уједињеном Краљевству, Узбекистану и Вијетнаму сада су поново отворени уз одређена ограничења. Неки су се поново отворили и потом затворили, као одговор на развој догађаја, као што је био случај са Албанијом. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>

7 Подаци су представљени на редовном састанку једне од радних група Конференције директора националних библиотека Европе – CENL-а у новембру 2020. године и односе се на период март–новембар 2020.

само једна читаоница од 40 места у којој је обезбеђена могућност мрежне повезаности са системом за поручивање грађе. Такође, резервација места захтевана је унапред.

Капацитет зграде је пажљиво преиспитан у погледу мера безбедности, а након отварања Библиотеке за ограничени број корисника и запослени су почели да комбинују рад од куће и рад у просторијама Библиотеке. Капацитет читаонице повећан је 1. октобра, али приступ је остао условљен регистрацијом, односно заказивањем коришћења унапред.

Од 18. септембра, Библиотеци је одобрено да за јавност отвори и свој музејски део.

Од марта, Краљевска библиотека је повећала напоре да и додатно побољша своје мрежне услуге. Интернет приступ проширен је и на материјале заштићене ауторским правом, али само за регистроване кориснике и то уз претходну изјаву да им је грађа потребна за научно истраживање или у образовне сврхе. Паралелно с тим, Краљевска библиотека је покренула услугу *digit on demand* која пружа могућност издавања дигиталне копије документа и то на лицу места. Истовремено, ови одабрани документи се објављују на локалној мрежи па их тако могу видети и користити и други заинтересовани корисници.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ФИНСКЕ

Влада Финске је, у сарадњи са председником Републике, 16. марта 2020. прогласила ванредно стање због избијања коронавируса. Влада и надлежни органи спровели су одлуке и препоруке у складу са Законом о ванредним овлашћењима, Законом о заразним болестима и другим националним законима. Закон о ванредним овлашћењима донео је Финској прилично снажна ограничења грађанских права која су се одразила и на пословање библиотека.

Национална библиотека Финске, као и њена издвојена организациона јединица за дигитализацију биле су затворене од 18. марта до 13. маја 2020. У то време особље је радило на даљину, док је у просторијама Библиотеке активности обављало свега четири до шест запослених, који су реализовали послове пријема обавезног примерка, поште и дежурства. Запослени у корисничкој служби или на сличним пословима који су по природи ствари, били обустављени, били су ангажовани на тзв. „чишћењу“ база података, односно редакцији записа, прикупљали су промотивни материјал и учествовали у машинској конверзији записа.

Библиотека је путем своје веб-странице и друштвених мрежа много радила на информисању корисника о материјалима доступним у отвореном приступу, као и другим електронским материјалима у понуди. Учињени су напори да се омогући проширење могућности коришћења садржаја

под заштитом ауторских права, па се тако Библиотека обратила Копио-сту (организацији за колективно управљање правима) која администрира права на новине и часописе, како би привремено проширила употребу дигитализованих часописа и новина током ванредног стања. Међутим, иницијатива је остала без одговора.

Библиотека је отворена за кориснике 14. маја, али са скраћеним радним временом. Услуге које подразумевају директније контакте између запослених и корисника нису биле доступне (нпр. пружање помоћи око читања микрофилмова). Испред пријемних пултова постављене су плексиглас преграде. Корисници су могли да резервишу место и термин у читаоници од понедељка до петка од 9:00 до 16:00. Такође, приоритет у коришћењу места имали су корисници којима су потребна: аудио-визуелна дела, укључујући музику за академска истраживања и илустративне сврхе у настави, као и за испите који укључују тезе; књиге за академска истраживања и за студенте универзитета који пишу завршни рад; рукописи, дневници итд; грађа за академска истраживања.

Рад на даљину настављен је и почетком јесени за оне запослене који могу да обављају своје уобичајене послове и на овај начин. С друге стране, запослени који раде с корисницима обављају послове у Библиотеци на начин који је прилагођен смањеном броју корисника.

Поштовање свих епидемиолошких мера заштите је обавезно, а групне посете нису дозвољене.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ЧЕШКЕ

Национална библиотека Чешке је била затворена за јавност од средине марта до краја априла 2020. Сви запослени на пословима који се могу реализовати на даљину су упућени на рад од куће, а радно време Библиотеке са корисницима је у више наврата кориговано, у складу са тренутном епидемиолошком сликом:

Од маја до јуна, Национална библиотека Чешке је била отворена од понедељка до петка, од 9.00 до 13.15 и од 14.15 до 19.00, а приступ читаоницама био је могућ искључиво уз унапред обезбеђену резервацију. Од јула до августа, Библиотека је била отворена понедељком, средом и петком од 9.00 до 14.00, и уторком и четвртком од 9.00 до 19.00. Од 31. августа поново је промењено радно време: од понедељка до петка од 9.00 до 22.00, суботом од 9.00 до 19.00 (тј. враћено је стандардно радно време).

Даљински приступ био је омогућен ка свим дигитализованим колекцијама, пре свега Манускрипторијуму (који садржи материјал до 1850), као и другим електронским садржајима. Материјал из периода 19–21. века током ванредног стања је био доступан под условима који су повољнији у смислу поштовања ауторског и сродних права уз мере заштите.

Уведен је и обавезни карантин за коришћену грађу пре њеног поновног улагања на место у магацину.

НЕМАЧКА НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА

Почетком марта 2020. године, када је потврђен значајан број случајева присуства коронавируса у неколико савезних држава, Немачка национална библиотека већ је почела да информисе своје особље о здравственој заштити, понашању по повратку кући из ризичних региона и управљању пословним путовањима. Запослени су се придржавали препорука Роберт Кох института и локалних јавних здравствених власти у Франкфурту и Лајпцигу, да би 13. марта 2020, била основана група за управљање кризама, која се састајала најпре сваког дана, затим два пута недељно, од јуна једном недељно и од августа једном месечно. Чланови ове групе били су генерални директор Библиотеке, директори локација Франкфурт и Лајпциг, чланови Управног одбора, више руководство администрације (укључујући службеника за заштиту података), корисничке услуге и аквизиције, синдикат.

Од 16. марта до 3. маја 2020. читаонице су биле су затворене, а до 1. августа и музеј; сви догађаји су отказани због тзв. „националне блокаде“ коју су у марту прогласиле влада и савезне државе.

Корисницима су, као и у другим земљама, биле доступне базе података, како библиографске, тако и базе пуног текста. У понуди су били и онлајн догађаји, попут веб-предавања и виртуелних презентација колекција уз присуство виртуелне публике.

Од самог почетка, група за управљање кризама успоставила је службу за ванредне ситуације у просторијама, која је укључивала управљање људским ресурсима, заштиту на раду, буџетирање и рачуноводство, и пријем пословних писама и робе, као и организацију информатичких услуга. Већ након два дана, више од 50% запослених могло је да ради код куће. Током периода закључавања, читаонице, али и канцеларије су припремљене за поновно отварање по правилима социјалног дистанцирања, додавањем преградних зидова и означавањем стаза. Поред тога, корисници морају да се региструју унапред уколико желе да користе место у читаоници. Ношење маске у јавном простору и ресторану обавезно је за посетиоце и запослене. Ризичним групама и даље је дозвољено да раде код куће. С друге стране, случајеви заразе се повећавају у Франкфурту, али у Лајпцигу су и даље мали. Такође, у припреми је и измена документа који уређује рад на даљину / рад од куће како би рад на даљину у већем обиму био могућ и након пандемије.

КРАЉЕВСКА БИБЛИОТЕКА ХОЛАНДИЈЕ

Библиотека је била затворена од 13. марта до 4. јуна 2020. Након релаксације мера, само читаоница за посебне колекције је поново отворена и то за 10 људи, уз унапред обављену регистрацију, односно резервацију места. Касније су отворене и друге читаонице, а од 29. септембра Библиотека је примала 100 корисника уз захтев да морају да се унапред пријаве за место. Радно време је ограничено: од понедељка до петка 10:00–16:00, осим за уторак: 10:00–16:00 сати (раније 10:00–20:00 у уторак, среду и четвртак). Након позајмљивања, враћене књиге се стављају у карантин. Запосленима се препоручује рад од куће, бар до децембра 2020. године, с тенденцијом даљег праћења ситуације.

Библиотека већ од раније нуди бесплатан приступ мрежним страницама на којима су похрањени садржаји заштићени ауторским правима (на основу уговора са организацијама за колективну заштиту права и издавачима). Додатни допринос отвореном приступу представља заједничка иницијатива са издавачима да се јавним библиотекама омогући да могу да читају деци наглас путем интернета, под условом да овакве сесије реализују уживо и да не буду снимљене за накнадно гледање.

ДАНСКА КРАЉЕВСКА БИБЛИОТЕКА

Активности Данске краљевске библиотеке, у ситуацији насталој након проглашења пандемије, заустављене су 12. марта, да би поново била отворена у јуну, уз поштовање мера социјалног дистанцирања и многа друга додатна ограничења, у складу са инструкцијама надлежних органа. Ситуација је наравно утицала на све активности Библиотеке, као и у свим другим земљама.

Током лета, активности и рад били су готово нормални, али у августу је започео други талас коронавируса, па се делимично затварање догодило прво у Архусу, а затим у Копенхагену и коначно у целој земљи. У зграде улази само особље укључено у виталне процесе рада који се не могу обавити на даљину, док је осталим запосленим наложено да, ако могу да раде од куће, и даље задрже овај модел. У мају 2020. године ограниченој групи запослених је дозвољено да се врати у просторије Библиотеке.

Дигиталне услуге и коришћење свих електронских извора били су максимално доступни током периода затварања. Обезбеђивање дигиталних копија штампаних материјала заштићених ауторским правима привремено је омогућено проширеним уговором о лиценци. Ово је било ограничено на дела данских издавача која нису доступна за онлајн куповину. Радило се и на размени искустава у вези са потребом за одређеним изменама и допунама регулативе која уређује ауторско и сродна права, као и јединствено дигитално тржиште (DSM).

БРИТАНСКА БИБЛИОТЕКА

Британска библиотека затворена је за јавност у марту 2020. Приступ неким читаоницама омогућен је 22. јула, искључиво уз неопходне резервације термина и места унапред. Остале читаонице су поново отворене тек 18. августа, да би након новог таласа вируса мере поново биле пооштрене.

С обзиром на величину зграде и број запослених, организација кретања кроз Библиотеку представљала је важан фактор о коме је требало размишљати, па су тако уведени једносмерни системи који су примењени у целој згради, а број улаза / излаза је смањен.

Приступ збиркама све време је могућ само на један начин који подразумева резервацију места унапред како би се могао контролисати број присутних и распоред унутар расположивог броја места. Број корисника који је дозвољен у отвореним читаоницама мења се у зависности од тренутног епидемиолошког стања, али је свакако у сваком тренутку значајно смањен како би се омогућило дистанцирање.

Коришћена грађа се ставља у карантин у коме остаје 72 сата након сваке употребе како би се осигурало да се вирус не шири и на овај начин.

Сви запослени ангажовани на радним процесима које је могуће обављати од куће упућени су на овакав вид организације, док је током читавог периода закључавања у зграду улазило само особље неопходно за одржавање минимума процеса рада на лицу места. Очекивало се да одлука о раду од куће не буде повучена све до краја 2020. године.

Дигитални сервиси, очекивано, и у Британској библиотеци су били у фокусу пажње како корисника, тако и запослених који раде на њиховом развијању. И у овој земљи, ова чињеница ставила је у први план и питања ограничења условљених ауторским правом. У великој мери је повећан број корисничких захтева за скенирањем грађе на лични захтев, што је повећало и досадашње уобичајене трошкове њихове израде. У овом тренутку, већи пројекти који се односе на дигитализацију су обустављени како би се сачекале одлуке у вези са могућностима државе да даље финансира њихову реализацију. Са друге стране, акценат је стављен на финансијски мање захтевне активности као што је припрема изложби и других виртуелних садржаја који могу бити интересантни за публику.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА АУСТРИЈЕ

Влада Аустрије је издала уредбу о затварању, укидајући већи део јавног живота, од 13. марта до 1. маја. Дозвољена су била само ограничена кретања, попут одласка на посао (када је то неопходно), индивидуалне куповине, индивидуалне спортске активности на отвореном и пружање

подршке некоме у случају невоље. Ресторани, кафићи и већина продавница (са изузетком бакалница) били су затворени. Од 1. маја ограничења су смањена и јавни живот је поново постепено почињао. Међутим, и даље су на снази биле одређене рестрикције као што су социјално дистанцирање, обавеза ношења визира или маске у јавном превозу, и оне које се односе на организацију догађаја са већим бројем учесника. Како се инфекција у последње време поново раширила, обновљена је и општа обавеза ношења маске у свим затвореним просторима и ограничавање одржавања одређених врста активности (међу којима и културних). Почев од 4. септембра, уведен је национални „Корона-семафор“, са циљем да редовно саопштава епидемиолошку ситуацију, односно степен ризика на одређеним територијама у земљи.

Аустријска национална библиотека била је затворена од 11. марта до 1. јуна (читаонице и музеји су отворени неколико дана раније). Већина запослених је радила од куће, а око 2/3 њих имало је скраћено радно време (10%–40%). Онлајн-базе података биле су доступне у целини, као и услуге дигитализације. С обзиром на то да универзитети нису поново отворили читаонице током периода релаксације мера, национална библиотека је била прилично попуњена корисницима, наравно у складу са бројем посетилаца који је утврђен као дозвољен. Међутим, рад библиотекара на даљину је настављен и током периода ублажавања мера, са тенденцијом да се ограничи социјална интеракција у канцеларијама.

За посетиоце је обавезно ношење маски у згради Библиотеке.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ЕСТОНИЈЕ

Естонско искуство нешто је другачије од искуства других националних библиотека у Европи. Наиме, Библиотека никада није била затворена за запослене, већ само за кориснике. Већина запослених јесте радила од куће, међутим, запосленима који су радили од куће никада није забрањен улазак у просторије Библиотеке, као што је то био случај у неким другим земљама, већ им је препоручено да то не чине. Радно време Библиотеке се није променило, осим суботе. У нормалним околностима она би била отворена у суботу, али док су читаонице биле затворене за кориснике (од средине марта до средине маја), Библиотека суботом није радила.

Уведен је карантин за коришћену грађу, а неколико рачунара из читаоница премештено је у фоаје, тако да јавност није изгубила могућност коришћења интернета у Библиотеци, али је постојао на контролисан начин. Одговарање на захтеве за библиографским информацијама и додатна питања у вези са истраживањима обављани су електронски.

Библиотека је редовно обавештавала јавност и о базама података или њиховим деловима који су отворени за бесплатно коришћење. Током ван-

редног стања, ниједна е-колекција изван онога што је већ било отворено раније није додата у слободан приступ.

Велики део активности био је усмерен на обуке како корисника, тако и запослених. Неке од планираних обука пребачене су на онлајн реализацију, док су само неке и потпуно отказане, у зависности од природе курса и његове неопходности у датом тренутку.

Такође, Библиотека је започела видео-консалтинг. Консултације о базама података и савети за истраживање прешли су са дешавања лицем у лице у формат састанака на мрежи. Такође, питања која су корисници обично постављали библиотекарима у читаоницама сада се поред уобичајене опције за ћаскање на веб-страници Библиотеке разрешавају и путем видео-конференција.

ЗАКЉУЧАК

Занимљиво је запажање да су се, иако сасвим неприпремљене за насталу ситуацију, националне библиотеке широм света су се „снашле“ на готово истоветне начине. Њихове реакције на кризу и начин на који су реорганизовале своје пословање, иако у првом моменту није било превише времена за међусобну координацију и договарања, одвијао се према готово јединственој логици, што још једном сведочи о изузетној кохерентности струке, заснованој на вишедеценијској снажној повезаности и стандардизованости пословања, а, показало се, и начина разумевања приоритета у тренуцима када је свако препуштен потреби за инстинктивним и брзим деловањем. Очекивано, из приказаног корпуса примера издваја се Немачка, традиционално позната по организационим способностима и дисциплини поштовања мера. За разлику од осталих земаља, Немачка библиотека је, поред свега другог, имала и сопствени кризни штаб у чијем раду су учествовали сви релевантни доносиоци одлука и важни саветници. С друге стране, оно што је заједничко за све националне библиотеке чија су искуства представљена јесте тенденција да се рад од куће омогући током што дужег временског периода за све службе које на овакав начин могу да обављају послове из домена својих задужења.

Оно што представља уочљиву разлику у односу на домаће прилике у Србији јесте акценат на организацији рада на начин који из физичког простора библиотеке удаљава све запослене који могу несметано да раде на даљину, уместо акцента на инсистирању на једнаким условима рада за све запослене. Наиме, запосленима чији је опис посла такав да од куће не могу да их реализију, додељивани су други послови чија је реализација на даљину могућа или су били одређивани за дежурства у библиотеци.

Занимљив је и поглед на то да су се готово све националне библиотеке чија су искуства представљена бавиле питањима проширивања могућности

коришћења грађе у статусу ауторског права током трајања периода „закључавања“. На овакав начин, иако како видимо углавном неуспешно, учињен је напор да се корисницима омогући приступ грађи која им заиста може бити корисна или занимљива, а не само оној у статусу истеклог ауторског права каква се уобичајено налази на мрежним страницама библиотека у отвореном приступу.

Истраживање које је спровела Конференција директора националних библиотека говори да је половина библиотека које су доставиле податке имала проблема са обезбеђивањем дигиталног приступа збиркама управо због ауторских права. У неким земљама, многи издавачи одбијају да обезбеде електронски приступ својим делима, а неки за приступ наплаћују цене далеко веће него за продају дела у физичком формату. У вези са овим питањем, поред националних библиотека, и многа водећа библиотечка струковна удружења јавно су позвала издаваче да олакшају приступ делима. Италијански библиотекарски организовали су потписивање петиције тражећи јачу подршку државе како би се обезбедио приступ под повољнијим условима, а сличне иницијативе забележене су и у Шпанији и Великој Британији. Сама ИФЛА улагала је напоре да подстакне Светску канцеларију за интелектуалну својину да додатно утиче на ширење свести о значају уравнотежавања закона о интелектуалној својини у смислу веће једнакости носилаца права и корисника садржаја заштићених правом.

За наредни период остаје отворено питање за истраживање колико се током периода закључавања заиста читало, а колико су конзумирани садржаји који захтевају мању концентрацију; које земље су водеће по броју виртуелних посета библиотечким дигиталним колекцијама и другим садржајима које су постављале библиотеке; колико су библиотечки програми понуђени онлајн заиста могли да допринесу поспешивању квалитета живота грађана током обавезног карантина, као и шта је то чему је публика најрадије приступала на мрежним страницама. Одговори на ова питања, осим што отварају нове углове сагледавања могућности за развој библиотечко-информационе делатности, могу бити и прави савезник психолозима, терапеутима и другим саветницима у области људског понашања у проналажењу адекватних модела и садржаја за подизање духа појединца у изазовном времену у коме више ништа није како је било, а мало тога се може предвидети.

Dragana Milunović
National Library of Serbia,
Belgrade

LIBRARY FROM HOME: EUROPEAN NATIONAL LIBRARIES DURING THE COVID 19 PANDEMIC

Summary

The paper reviews the work process organization in some of the major national libraries in Europe during the COVID 19 disease pandemic. The presented experiences of Great Britain, Germany, Austria, the Netherlands, Belgium, Finland, the Czech Republic and Estonia are provided by the Conference of National Library Directors Europe – CENL.

Keywords: COVID 19, pandemic, national libraries.